

Пчелінцева О.Е.

МОНОГРАФІЯ ГОЛОСОВОЇ Т.М. «ТЕМПОРАЛЬНА СТРУКТУРА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ»

Монографія Т.М. Голосової присвячена дослідженню проблеми, яка знаходиться на перетині функціональної лінгвістики, комунікативного мовознавства та лінгвістики тексту – механізму формування темпоральної структури російського прозового художнього тексту. Робота написана українською мовою.

Складність вивчення зазначеної проблеми цілком очевидна, оскільки її розв'язання потребує визначення у питаннях поняттях темпоральної структури та художнього часу тексту, рівнях формування та реалізації темпоральної структури з урахуванням специфіки художнього твору, різних типів викладу когнітивного темпорального текстового змісту. Тому цілком слушним видається підхід, оснований на необхідності абзацного членування художнього тексту з метою аналізу часової організації окремого макроструктурного текстового компонента, який інтерпретується таким чином по відношенню до речення як мікроструктурного елемента, та системи сполучення таких одиниць у цілісній текстовій системі.

Макроструктурні компоненти, з погляду авторки монографії, найяскравіше представляють абзаци художнього тексту, що глибоко і всебічно обгрунтовано у дослідженні. Вони репрезентують певні текстові функціонально-семантичні макрокатегорії, які являють собою субкатегорійні типи по відношенню до загальної текстової категорії, яка, у свою чергу, репрезентує темпоральну структуру як базову основу художнього часу тексту.

Слушним видається усвідомлення автором монографії системи часової взаємодії сукупності мовних компонентів, пов'язаної з загальною ідеєю часу, що зумовлює синкретизм у межах макроструктурних компонентів тексту граматичної часової семантики власне дейксісної темпоральності, аспектуальності, часової локалізованості та таксису, хоч основними виразниками структурного категорійного змісту виступають описані авторкою макрокатегорії аспектуальності: тривалість, сталість, лімітативність, фазова реляційність, кратність, перфектність.

Як показано в дослідженні, на рівень абзацу як макроструктурного текстового компонента виходить звичайно найбільш вагомий, узагальнений внутрішньотемпоральний субкатегорійний зміст аспектуальності, що пов'язується з категорійними часовими текстовими відношеннями, який диференціюється у співвідносній категорійній системі. Таким чином, аспектуальна організація абзацу представляє не що інше, як частково категорійні значення (частково-видові аспектуальні поняття), що співвідносно виражають власне граматичний внутрішньотемпоральний зміст загальної категорії часу тексту. Вони, таким чином, кваліфікуються як частково категорійні системи, диференційні аспектуальні типи, що не формують своєї власної субкатегорійної парадигми узагальнених значень, проте самі, з одного боку, є компонентами часової граматичної парадигми текстової категорії часу, а з іншого – репрезентуються в системі варіантних значень, які об'єднуються навколо інваріантного, тобто формують власну семантичну систему часткововидових макрокатегорійних смислів.

Грунтовним, з нашого погляду, видається виявлення таких макрокатегорій, з урахуванням рівнів їх реалізації, видів модифікації, комунікативних реєстрів, а також - у парадигматиці взаємодії різних типів мовлення художнього прозового тексту: автора та персонажа. Цінним видається з'ясування як внутрішньотемпоральної, так і зовнішньотемпоральної граматичної та функціонально-семантичної трансформації мовних і текстових компонентів (Розділ II).

Із загальної проблеми формування та розгортання темпоральної структури художнього тексту Т.М.Голосова виділила питання про особливості виявлення темпоральної структури в текстах різного жанру: малого, середнього та великого, персонально-темпорального плану і подала цікаві спостереження над значним текстовим матеріалом (загальний обсяг аналізованих російських художніх творів становить близько 40000 стор.) (Розділ III). Так, у межах творів малого жанру темпоральною організацією виступає фазово реляційний комплекс з провідними темпоральними модифікаціями тривалості, кратності, фазової реляційності та перфектності. У своїй часовій системі мають спільну темпоральну структуру, що не залежить від зовнішньої темпоральної орієнтації, провідного персонального плану, типу викладу матеріалу. Часова структура творів середнього жанру не залежить від зовнішньотемпоральної орієнтації, однак вирізняється в текстах різної персональної системи. Так, наприклад, повісті від третьої особи являють собою послідовну комплексну фазово реляційну систему з домінуючою модифікацією тривалості або перфектності. Тут головним засобом темпорального зв'язку виступають лімітативні блоки фазово реляційних систем. Для повісті від першої особи характерним є одночасне темпоральне співвідношення фазово реляційних комплексів умовного теперішнього, перфектних комплексів минулого та кратної темпоральної системи, яка виступає основним засобом зв'язку між минулим та теперішнім. Твори великого жанру зумовлюються розгортанням паралельної фазово реляційної структури, модифікованої як макрокатегоріями тривалості, так і перфектності. Остання модифікація виступає основним засобом темпорального зв'язку і базується на певній ретроспективній системі, яка вирізняється з аналогічних темпоральних структур тим, що будується на інформації, яка є вихідним чи одним з вихідних пунктів подальшого авторського викладу сюжетних подій. Зазначені темпоральні структури виростають на основі взаємодії макрокатегорій абзацного рівня, що детально описується у монографії.

Обрана методика дозволяє послідовно узагальнювати проміжні результати, що, безперечно, свідчить про досить вичерпне вивчення об'єкта. Цілком заслуговує на довіру і обраний матеріал дослідження – тексти російських письменників ХХ століття тому, що цей період літератури представляє найширший діапазон змістово-жанрових текстових різновидів.

Отже, аналіз текстової системи Т.М.Голосовою, спрямований на з'ясування взаємодії часових компонентів мови у функціонально-семантичному аспекті, є плідним, оригінальним дослідженням і являє собою безпосередній вихід у розробку питань граматики тексту.